

ადამიანის, როგორც ფსიქოლოგიური, ბიოლოგიური არსების,
ბუნების განმსაზღვრელი მდგომარეობანი კლასიკურ (ტრადიციულ) და
თანამედროვე პიროვნების თეორიებში

მე-იდენტობის გააზრების ასპექტში

გიორგი გ. თუმანიშვილი
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის გამზირი 3/5, თბილისი 0162, საქართველო
მასარკის უნივერსიტეტი, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno, Czech Republic

აბსტრაქტი

ნაშრომი ეძღვნება კითხვას: რას წარმოადგენს ადამიანი, როგორც ფსიქოლოგიური და ბიოლოგიური ორგანიზმი, კლასიკურ(ტრადიციულ) და თანამედროვე პიროვნების თეორიებში?

ნაშრომში განხილულია პიროვნების ფსიქოლოგიაში მოღვაწე გამორჩეულ ფსიქოლოგთა, ფსიქოლოგიის ამ მიმართულების ე.წ. ფუძემდებელთა მიდგომები ადამიანის ბუნების შესახებ (თავისუფლება-დეტერმინიზმის კრილში). გავლენიანია კავშირები თეორიათა შემქმნელთა ინდივიდუალურ გამოცდილებასა და თვით ამ თეორიათა საკვანძო მიდგომებს შორის.

დასმულია საკითხები, რომელთა შემდგომი კვლევა აუცილებელია ადამიანის რეალური ბუნების, მისი პიროვნული კონსტრუქტის აღმოსაჩენად და აღსაწერად ისე, რომ არსებული კონსტრუქტის ვალიდურობა შენარჩუნებულ იქნას მიუხედავად კრილისა, რომელშიც იქნება გამოყენებული იგი.

*შეიცან თავი შენი და შეიცნობ სამყაროს
(სოკრატე)*

წინამდებარე ნაშრომში მსურს, შევხებო საკითხს, რომელიც, თავის მხრივ, წარმოადგენს ბაზისს, საძირკველს, რომელზეც უნდა აშენდეს (შენდება) ის, რასაც როგორც კლასიკური, ისე თანამედროვე ფსიქოლოგია პიროვნებას უწოდებს.

როგორც ცნობილია, მეცნიერება და პრაქტიკა მჭიდრო ურთიერთკავშირშია, რაც იმას ნიშნავს, რომ მეცნიერების ამა თუ იმ დარგში არსებული მიღწევ(ებ)ის მნიშვნელობის ერთ-ერთი ინდიკატორი სწორედ რომ კონკრეტული მიღწევ(ებ)ის პრაქტიკული ღირებულება და გამოყენებადობაა.

თანამედროვე ფსიქოლოგიაში მიღებული დეფინიციის მიხედვით, პიროვნების თეორია¹ არის იდეების, პრინციპებისა და მოდელების ურთიერთდაკავშირებული სისტემა, რომელიც გულისხმობს ადამიანის ქცევის ძირითადი ასპექტების შესწავლას (სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი 2011)².

მეცნიერების თითოეული დარგი და, შესაბამისად, მთლიანად მეცნიერება ეფუძნება სხვადასხვა თეორიას, რომელთა მდგრადობა/ჭეშმარიტებას განსაზღვრავს დრო.

¹[ბერძ. (θεωρία) - ხედვა],

² შეადარე: სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი / [სარედ.: ჯგუფი: ედუარდ კოდუა და სხვ. ; გამომც.: ლამა ბერაია] - თბ. : ლოგოს პრესი, 2004 - 351გვ. ; 20სმ. - (სოციალურ მეცნ. სერია/რედ.: მარინე ჩიტაშვილი). - ISBN 99928-926-9-2 : [ფ.ა.]

თანამედროვე ფსიქოლოგიაში მიჩნეულია, რომ თეორია, რომელიც არსებობს ფსიქოლოგიაში, უნდა აკმაყოფილებდეს სულ მცირე ორ საკვანძო მოთხოვნას: (1) უნდა აღწერდეს ქცევას და (2) ახდენდეს მომავლის პროგნოზირებას³ (Cherry 2011). თეორიები, რომლებზეც ბაზირებულია თანამედროვე ფსიქოლოგია (კერძოდ კი, საუბარი მაქვს პიროვნების თეორიებზე), ცდილობენ, დააკმაყოფილონ მათ მიმართ წაყენებული არაერთი მოთხოვნა. ეს მოთხოვნებია:

ვერიფიკირებადობა (ვერიფიკაცია)⁴ - ამ კრიტერიუმის მიხედვით, თეორია მით მეტად ფასდება პოზიტიურად, რაც უფრო ღიაა მისი დებულებები დამოუკიდებელი მკვლევარების მიერ განხორციელებული შემოწმებისათვის. ეს ნიშნავს, რომ თეორია ისე უნდა იყოს ფორმულირებული, რომ მოცემული კონცეფციები, დებულებები და ჰიპოთეზები ნათლად და არაორაზროვნად გადმოცემული და ერთმანეთთან ლოგიკურად დაკავშირებული იყოს (Hjelle and Ziegler 1998).

ვერისტიკული⁵ ღირებულება - ემპირიული ორიენტაციის ფსიქოლოგთათვის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს საკითხს იმის შესახებ, თუ რამდენად აძლევს თეორია სტიმულს მეცნიერებს შემდგომი კვლევების წარმოებისათვის.

შინაგანი შეთანხმებულობა - გულისხმობს პირობას, რომ თეორია თავისუფალი უნდა იყოს შინაგანი წინააღმდეგობებისაგან, რაც იმას ნიშნავს, რომ თეორია თვითონ, შინაგანად, ლოგიკური მეთოდით უნდა ხსნიდეს ერთმანეთთან შეუსაბამობაში მოსულ ფენომენებს⁶.

ეკონომიურობა - თეორიაში არსებული მოვლენების აღწერისა და ახსნისათვის საჭირო კონცეფციების რაოდენობა. ეკონომიურობის მოთხოვნის (კრიტერიუმის) მიხედვით, უპირატესობა ენიჭება თეორიას, რომელს ამა თუ იმ მოვლენას შედარებით უფრო მარტივი ხერხებით ხსნის, ვიდრე თეორიას, რომელიც მოვლენის ასახსნელად ბევრად უფრო რთულ კონცეფციებს იყენებს (Hjelle and Ziegler 1998).

მოცულობის დიაპაზონი - ფენომენთა მრავალფეროვნება (რასაც ეხება თეორია). რაც უფრო მრავალმხრივია თეორია ქცევითი გამოვლინების, მით უფრო დიდ სფეროზე ვრცელდება ის.

ფუნქციონალური მნიშვნელობა - რამდენად შეუძლია ამა თუ იმ კონკრეტულ თეორიას, დაეხმაროს ადამიანებს მათი ყოველდღიური ქცევის გაგებაში.

ზემომოყვანილი კრიტერიუმები წარმოადგენს თითოეული არსებული პიროვნების თეორიის შეფასების საფუძველს და, ასევე, იძლევა მისი უკეთ გაგების საშუალებას.

პიროვნების თანამედროვე თეორიებმა განვითარების არც ისე მოკლე გზა განვლეს. შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიაში მიმდინარეობს ამ თეორიებში

³ შეადარე: Cherry, Kendra. *About.com Psychology*. 2011 16 June. <http://psychology.about.com/b/2009/08/08/theory-psychology-definition-of-the-week.htm>

⁴ Verification (ლათ. verus ჭეშმარიტი + facere კეთება) - პროცედურა, რომელიც დაკავშირებულია მსჯელობის ან ჰიპოთეზის ჭეშმარიტების დადგენასთან. თეორიული დებულებების ჭეშმარიტების დადგენა ცდების მეშვეობით

⁵ [ბერძ. (heuriskō) - ვპოულობ]. გამოკვლევისა და სწავლების ხერხები, რომელთა მიხედვითაც ჭეშმარიტება უნდა გამოჩვენდეს სათანადო მისახვედრი კითხვების დახმარებით.

⁶ [ბერძ. phainomenon მოვლენილი] - 1. იშვიათი, უჩვეულო, განსაკუთრებული მოვლენა

ფორმულირებული თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლებისა და პიროვნების შესახებ არსებული ხედვების ხელახალი გააზრება.

დასავლურ ფსიქოლოგიაში ერთმანეთისაგან განასხვავებენ პიროვნების შემდეგ თეორიებს:

რატრადიციული თეორიები (*Sigmund Freud*⁷, *Carl Gustav Jung*⁸, *Wilhelm Dilthey*, *Kurt Zadek Lewi*, *William Lewis Stern* და სხვა წარმომადგენლები);

რახალი თეორიები (*Hans Eysenck*⁹, *Abraham Maslow*, *Gordon Allport*, *Carl Ransom Rogers*, *Roberto Assagioli* და სხვა წარმომადგენლები);

რუახლესი თეორიები (*Eric Lennard Berne*, *Erich Seligmann Fromm* და სხვა წარმომადგენლები);

პიროვნების ნებისმიერი თეორიისათვის უმნიშვნელოვანესი საკითხებია:

- ფილოსოფიური წარმოდგენა ადამიანის შესახებ;
- ქცევის დეტერმინაციაში გარე (სიტუაციური) და შიდა (პიროვნული) ფაქტორების ურთიერთკავშირი;
- პიროვნების გამოვლინებათა შეთანხმებულობა სხვადასხვა სიტუაციასა და დროში;
- მე-ს ცნება და პიროვნული ფუნქციონირების ორგანიზებულობის ახსნის გზები;
- ცნობიერების მრავალგვარი მდგომარეობის როლი და არაცნობიერის როლი;
- შემეცნების, აფექტისა და ქცევის ურთიერთქმედება;
- წარსულის, აწმყოსა და მომავლის როლი ქცევის რეგულაციაში.

სტატიაში განვიხილავ ზემოთ ჩამოთვლილი საკითხებიდან მხოლოდ პირველს. ჩემი აზრით, უმნიშვნელოვანესს, პირველხარისხოვან საკითხს - პიროვნების თეორიების ფუძემდებელთა ფილოსოფიურ (მსოფლმხედველურ) წარმოდგენას ადამიანის შესახებ.

ვიცით, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგია იცნობს სხვადასხვა მიმდინარეობას, იქნება ეს ბიოლოგიური¹⁰, ფსიქოდინამიკური¹¹, ბიჰევიორისტული,¹² ჰუმანისტური¹³, კოგნიტური¹⁴, ევოლუციური¹⁵ თუ სხვა. პიროვნების თეორიები, რომლებიც აღმოცენებულია ამ მიმდინარეობებში ან მათ ფარგლებს გარეთ, პირველ რიგში, ეყრდნობა ამ თეორიათა ავტორების შეხედულებას ადამიანის შესახებ.

როგორია ადამიანის ბუნება? პიროვნების ყველა თეორიის უკან (აშკარად თუ ფარულად) დგას ფილოსოფიური წარმოდგენა ადამიანის ბუნების შესახებ. მაგ: ერთ-ერთი თეორია ადამიანს განიხილავს, როგორც ორგანიზმს, რომელიც მსჯელობს, ირჩევს და იღებს გადაწყვეტილებას (რაციონალური წარმოდგენა ადამიანის შესახებ), მაშინ, როდესაც მეორე ადამიანში ხედავს ორგანიზმს, რომელიც ირაციონალურად, იძულებით, ლტოლვების ზემოქმედებით მოქმედებს (ადამიანის, როგორც ცხოველის შესახებ წარმოდგენა); ერთი თეორია ხედავს ადამიანში მექანიზმს, რომელიც

⁷ (Psychoanalytic Theory) - ფსიქოანალიტიკური (ფსიქოანალიზური) თეორია;

⁸ **Analytical psychology** (or **Jungian psychology**) - ანალიტიკური ფსიქოლოგია

⁹ Trait Theory - ტიპების ბიოლოგიური ფაქტორული თეორია.

¹⁰ Biological Perspective

¹¹ Psychodynamic Theory (Perspective)

¹² Behaviorists Perspective

¹³ Humanistic Perspective

¹⁴ Cognitive Psychology (Perspective)

¹⁵ Evolutionary psychology

ავტომატურად რეაგირებს გარე სტიმულებზე (მექანიკური წარმოდგენა), ხოლო სხვებისათვის ის წარმოადგენს სისტემას, რომელიც ინფორმაციას ამუშავებს, როგორც კომპიუტერი (კომპიუტერული წარმოდგენა).

სხვადასხვა ფილოსოფიური პოზიციის მომხრეებს, როგორც წესი, სხვადასხვა ცხოვრებისეული გამოცდილება ჰქონდათ და განსხვავებული ისტორიული ტრადიციების გავლენას განიცდიდნენ. ანუ, მეცნიერული ფაქტებისა და მტკიცებულებების გარდა, პიროვნების თეორიები მათი ავტორების პიროვნებისა და მოცემული კულტურისა და ეპოქის წარმომადგენელთათვის დამახასიათებელი ფილოსოფიური „აქსიომების“ გავლენას განიცდიდა, ისე, როგორც წინამდებარე სტატია წარმოადგენს მისი ავტორის ხედვას სათაურში გამოტანილ საკითხთან მიმართებაში.

პიროვნების თეორიების ავტორთა დამოკიდებულება ადამიანის ბუნების შესახებ შესაძლებელია, დაყვანილი იქნას ორ პოლარულ ცნებას შორის წერტილის გარკვეულ ადგილმდებარეობამდე. მაგალითად, მის ადგილმდებარეობამდე (კოორდინატამდე) ორდინატაზე [ლათ. ordinatus] უსასრულო თავისუფლებიდან უსასრულო დეტერმინიზმამდე. პიროვნების თეორიების ავტორთა დამოკიდებულება ადამიანის ბუნებისადმი მოცემულია (Hjelle and Ziegler 1998)-მიერ მათ ნაშრომში Hjelle, Larry A., and Daniel J. Ziegler. *Personality Theories (Basic Assumptions, Research and Applications)*.

“ფროიდისეული” ადამიანი არის ქვემოთ მოცემულ ცხრილში აღნიშნულ გრაფათა (მოცემულობათა) კუმულაცია (იხ. ცხრილი 1)¹⁶

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პრაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

ფროიდი გახლდათ დეტერმინისტი (Kline, 1984). იგი მიიჩნევდა, რომ ადამიანის აქტივობის პრაქტიკულად ყველა გამოვლინება (აზრები, გრძნობები, მისწრაფებები) ექვემდებარება გარკვეულ კანონებს და დეტერმინირებულნი არიან ბუნების მიერ. იგი თვლიდა, რომ ადამიანი ირაციონალური, პრაქტიკულად არაკონტროლირებადი არსებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის ქცევის ფესვები არაკონტროლირებად ინსტინქტებშია, რომლებიც მისი ცნობიერების მიღმაა.

¹⁶ Hjelle, Larry A., and Daniel J. Ziegler. *Personality Theories (Basic Assumptions, Research and Applications)*. Sankt-Peterburg: Piter, 1998. p.133.

აღფრედ ადლერის ხედვით, ადამიანი არის თავისუფალი არსება. ეს ნათლად ჩანს მისი წინადადებიდან: „ადამიანის ცხოვრებაში არაფერია წინასწარგანსაზღვრული” (Adler, 1956). იგი უგულვებელყოფდა ფროიდისეულ დეტერმინიზმს. „ადლერისეული” ადამიანი არის თავისუფალი, რაციონალური (შემოქმედებითი მე-ს მატარებელი) არსება. (იხ. ცხრილი 2)¹⁷

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პროაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

ერიკ ერიკსონის აზრით, ადამიანის ქცევა თავიდანვე დეტერმინირებულია. მის მიერ შემოთავაზებული ფსიქოსოციალური განვითარების თეორია განსაზღვრავს პიროვნების განვითარების რვა ფსიქო-სოციალურ საფეხურს (ეტაპს).¹⁸ ერიკსონი თვლის, რომ ადამიანის პიროვნებაზე დიდ გავლენას ახდენს მშობელთა აღზრდა, კულტურა, ისტორია. ადამიანი ცვალებადი არსებაა (იხ. ცხრილი 3)¹⁹.

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პროაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

¹⁷ იქვე. გვ. 183.

¹⁸ ეგო ფსიქოლოგია.

¹⁹ იქვე. გვ. 235.

„გორდონ ოლპორტისეული” ადამიანი (იხ. ცხრილი 4)²⁰.

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პროაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

ბარუს ფრედერიკ სკინერის დამოკიდებულება ადამიანის ბუნებისადმი (იხ. ცხრილი 5).²¹

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა	არ არის გამოყენებადი								ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პროაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი	არ არის გამოყენებადი								ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

ალბერტ ბანდურას ხედვა ადამიანის ბუნების შესახებ (იხ. ცხრილი 6).²²

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პროაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი	არ არის გამოყენებადი								ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

²⁰ იქვე. გვ. 291.

²¹ იქვე. გვ. 352.

²² იქვე. გვ. 393.

აბრაამ მასლოუს თავისუფალი და რაციონალური ადამიანის კონცეფცია ეფუძნება ადამიანის შესახებ მის შემდეგ დამოკიდებულებებს: (იხ. ცხრილი 7).²³

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პრაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

კარლ როჯერსის ჰუმანისტურ-ეჭვისტენციალური მიმდინარეობა და მის მიერ შექმნილი პიროვნების თეორია ასევე ეფუძნება ადამიანის, როგორც თავისუფალი, ერთიანი, რაციონალური არსების კონცეფციას. (იხ. ცხრილი 8).²⁴

	ძლიერი	ზომიერი	სუსტი	საშუალო	სუსტი	ძლიერი	ზომიერი	ძლიერი	
თავისუფლება									დეტერმინიზმი
რაციონალობა									ირაციონალობა
მთლიანობა									ელემენტარიზმი
კონსტიტუციონალობა									გარე ფაქტორთა ზემოქმედება
ცვალებადობა									უცვლელობა
სუბიექტურობა									ობიექტურობა
პრაქტიულობა									რეაქტიულობა
ჰომეოსტაზი									ჰეტეროსტაზი
შეცნობადობა									შეუცნობლობა

როგორც ვხედავთ, პიროვნების თეორიების ზემომოყვანილი ავტორების ხედვა ადამიანის ბუნების (მისი რაობის) შესახებ, პრაქტიკულად, უმრავლეს შემთხვევაში, თვისობრივად განსხვავდება ერთმანეთისგან. ნაწილი თვლის, რომ ადამიანი თავისი ბუნებით თავისუფალი არსებაა; ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ ადამიანისათვის პრაქტიკულად ყველაფერი თავიდანვე განსაზღვრულია (დეტერმინირებულია).

ერთნი ფიქრობენ, რომ ადამიანის ქცევა დაფუძნებულია რაციონალურ საწყისებზე, მათ საპირისპიროდ სხვანი მიიჩნევენ, რომ ადამიანის ქცევათა ახსნა ადამიანის სწორედ რომ მის ირაციონალურ ბუნებაშია. ზოგიერთი მათგანი თვლის, რომ ადამიანის ქცევის ახსნა

²³ იქვე. გვ. 502.

²⁴ იქვე. გვ. 552

შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანი შესწავლილი (დაკვირვების გზით) იქნება მხოლოდ მთლიანობაში; სხვა ავტორების აზრით, ადამიანის ქცევის მიზეზები შესაძლებელია, მიკვლევული იქნას კონკრეტულად იმ ერთი ქცევის საფუძვლიანი შესწავლით, რომლის მიზეზის აღმოჩენაზეც არის პირი მიმართული.

ავტორთა დიდი ნაწილი თვლის, რომ ადამიანს ბევრი რამ (ფსიქოკონსტრუქტის თვალსაზრისით) გენეტიკურად გადმოეცემა, საპირისპიროს აღნიშნავენ სხვა ავტორები, რომ დაბადების შემდეგ ადამიანის პიროვნების ფორმირებაში წამყვანი ადგილი გარე ფაქტორების (მოვლენების) ზემოქმედებას აქვს.

ზემოთ მოცემულ ცხრილებში ცვალებადობა-უცვლელობის კომპონენტის მიმართ ავტორთა დამოკიდებულება განსაზღვრავს მათს პოზიციას საკითხთან მიმართებაში - რამდენად შეუძლია ადამიანს, რომ შეიცვალოს ცხოვრების განმავლობაში?

სუბიექტურობა-ობიექტურობის კომპონენტი მიუჩნავს ავტორთა დამოკიდებულებას საკითხთან: ადამიანები უმთავრესად მხოლოდ სუბიექტურ რეალობაში ცხოვრობენ და ამ რეალობიდან არის ნაკარნახევი (გამოწვეული) მათი საქციელი თუ საქციელს საფუძვლად უდევს ობიექტური ფაქტორები?

პროაქტიულობა-რეაქტიულობა: ავტორები, რომლებიც თვლიან, რომ ადამიანი ბუნებით პროაქტიულია (იგულისხმება, რომ მისი ქცევა განპირობებულია მხოლოდ შინაგანი ფაქტორებით), ემიჯნებიან ხედვას, რომ ადამიანის ქცევა არის მხოლოდ საპასუხო რეაქცია (პასუხი) გარე სტიმულებზე. პროაქტიული ადამიანის კონცეფციის მომხრე ავტორები მიიჩნევენ, რომ ადამიანი თვითონ უფრო ახორციელებს (შინაგან ფაქტორებზე დაყრდნობით) ქცევას, ვიდრე რეაგირებს გარე სტიმულებზე.

ჰომეოსტაზი-ჰეტეროსტაზი - ამ მდგომარეობებთან მიმართებაში ადამიანის ჰომეოსტაზური ბუნების მომხრენი მიიჩნევენ, რომ ადამიანს ამოძრავებს დაძაბულობის შემცირებისა და, შესაბამისად, წონასწორობის შენარჩუნების სურვილი, ხოლო ისინი, ვინც ადამიანს მიიჩნევენ ჰეტეროსტაზური ბუნების მქონე არსებად, თვლიან, რომ ადამიანი და, შესაბამისად, მისი ქცევები მიმართულია თვითსრულყოფისა და თვითრეალიზაციისაკენ²⁵.

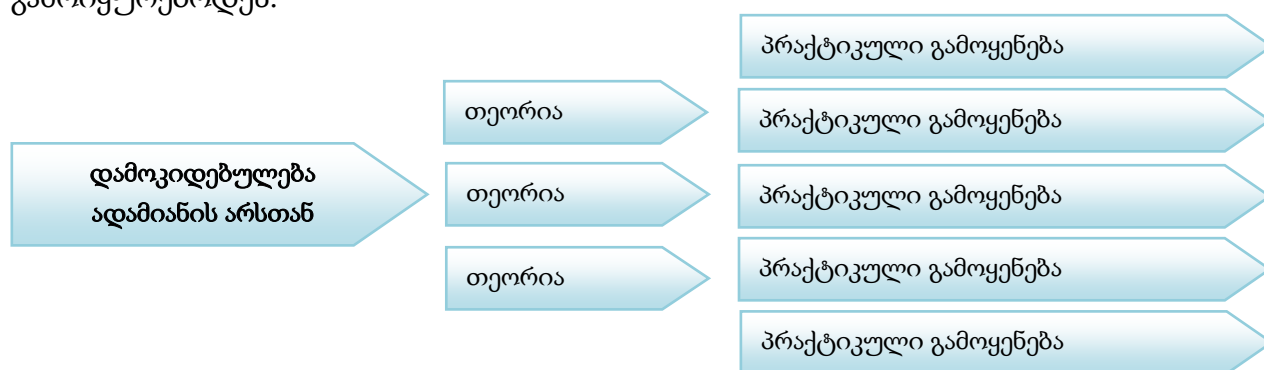
ცხრილში მოცემული ბოლო კომპონენტი ადგენს ავტორთა დამოკიდებულებას საკითხთან: შესაძლებელია თუ არა, რომ ადამიანები თავისი ბუნებით შეცნობილნი (შესწავლილნი) იყვნენ? თუ ისინი შეუცნობელნი (არ ექვემდებარებიან შესწავლას) არიან?

პიროვნების თეორიის მიზანი, მიუხედავად იმისა განეკუთვნება ესა თუ ის კონკრეტული თეორია ფსიქოდინამიკურ, ბიჰევიორისტულ, ჰუმანისტურ, სოციალური დასწავლის, სიტუაციონისტურ თეორიათა ჯგუფს, მიზნად ისახავს, ახსნას, როგორ და რატომ იქცევიან ადამიანები ასე და არა სხვაგვარად. ვფიქრობ, შეუძლებელია ამ მიზნის მიღწევა ისეთი ფუძემდებლური საკითხის უგულებელყოფით, თუ რა წარმოადგენს ადამიანის, როგორც არსების, ბუნებას?

²⁵ შეად.: (Buhler, 1971. გვ.383)

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, თეორიების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანი არის, ერთის მხრივ, ახსნას ესა თუ ის მოვლენა, მეორე მხრივ, პრაქტიკულად გამოყენებადი იყოს თეორიაში მოცემული მდგომარეობანი, იმისთვის, რომ პრაქტიკაში ქმედითი და სასარგებლო იყოს. შესაძლებელია ითქვას, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიაში მკურნალობის მეთოდთა სიმრავლე დამოკიდებულია სწორედ რომ პიროვნების თეორიათა სიმრავლეზე. შესაძლებელია, რომ ყველა მიდგომა თანაბრად ქმედითი იყოს? თუ აუცილებელია, მკურნალობის დროს ინდივიდუალური წესით იქნას შერჩეული, რომელ თეორიას ან ამ თეორიათა კუმულაციას, ან თეორიათა კუმულაციას ამორჩევით დაეყრდნობა ფსიქოთერაპევტი?

თეორია, თავის მხრივ, წარმოადგენს ნაშენს განსახილველ საკითხთან მიმართებაში. ვფიქრობ, რომ თეორია არ არის ე.წ. პირველკონსტრუქცია. ამ შემთხვევაში საძირკველი გახლავთ თეორიის შემქმნელის დამოკიდებულება ადამიანის არსის, მისი ბუნების შესახებ. შესაძლებელია, ჩემი მოსაზრება გრაფიკულად შემდეგნაირად გამოიყურებოდეს.

ავტორთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ქცევაზე ან ქცევათა ერთიანობაზე დაკვირვებით შესაძლებელია, აიხსნას დაკვირვების ქვეშ მყოფი პირის ქცევის წარმოშობის მიზეზ(ებ)ი. ავტორთა უმრავლესობა იზიარებს მიდგომას, რომლის მიხედვითაც ის, რაზედაც ხორციელდება დაკვირვება, წარმოადგენს დაკვირვების ობიექტს,²⁶ ხოლო პირი, რომელიც ახორციელებს დაკვირვებას წარმოადგენს სუბიექტს. მიღებული მოსაზრების თანახმად, სუბიექტი საკუთარი თავის მიმართ ვერასდროს გახდება ობიექტი, ვინაიდან ობიექტად გახდომის შემთხვევაში სახეზე აღარ გვყავს პირი, რომელიც განახორციელებს დაკვირვებას, ანუ სუბიექტი. ამ მოსაზრებას ემიჯნება ქართველი პროფესორი რ. კორინთელი (კორინთელი, 2010), რომელიც მიჩნევს, რომ „სამყარო წარმოადგენს უწყვეტი ენერჯის მოძრავ ველს, რომელშიც მატერია, ამ ენერჯის კონდენსაციის გზით, განუწყვეტლივ იქმნება, ტრანსფორმირდება და შემდგომში ქრება. ამ სამყაროში ნაწილები ურთიერთდაკავშირებულია, სადაც დამკვირვებელი, სუბიექტი განუყოფელია დაკვირვების ობიექტისგან. აქედან გამომდინარე დამკვირვებელი მოქმედებს საკვლევ ობიექტზე”^{27,28}.

შესაძლებელია ითქვას, რომ ზემოთ განხილული ავტორები (პიროვნების თეორიებში) პიროვნებაზე საუბრობენ, როგორც მას-ზე და არა როგორც მე-ზე. ახორციელებენ, ასევე,

²⁶ [ლათ. objectum საგანი] მოვლენა, საგანი, პირი, რომლისკენაც არის მიმართული ვისიმე მოქმედება, ყურადღება და სხვ. ჩვენს გარეშე და ჩვენი ცნობიერებისაგან დამოუკიდებლად არსებული გარესამყარო, მატერიალური სინამდვილე.
²⁷ იხ. კორინთელი რ. *სულიერებაზე ორიენტირებული ფსიქოთერაპიის შესახებ*. საქართველოს ფსიქიატრიის მოამბე 2010 №1, გვ. 36-41
²⁸ მეად. (Assagioli 1965) - *Psychosynthesis: A Collection of Basic Writings* by Roberto Assagioli

დაკვირვებას ქცევაზე, როგორც მის ქცევაზე და არა როგორც მე-ს გამოვლენაზე. ანუ მათთვის მე-ს, ხშირ შემთხვევაში (კვალიფიციურ უმრავლეს შემთხვევაში), წარმოადგენს ის.

შესაძლებელია კი, რომ კითხვას, თუ რას წარმოადგენს ადამიანი, პასუხი გაეცეს მხოლოდ მას-ზე დაკვირვებით?

ვფიქრობ, რომ პასუხი ამ კითხვაზე არის უარყოფითი, თუ „ის“ არ იქნება „მე“ და პირიქით, „მე“ არ გახდება „ის“ ან/და ორივე არ გახდება ერთი.

ასევე, საინტერესოა, თუ რომელ ადამიანზე საუბრობენ პიროვნების თეორიების შემქმნელები? ადამიანზე, როგორც ასეთზე, თუ ადამიანზე, რომელიც ცხოვრობდა (ცხოვრობს) და იყო (არის) მათი თანამედროვე? თუ ადამიანზე, რომელი ადამიანიც არის გარკვეულწილად ტრანსპერსონალური? ან/და მომავალში არსებულ წარმოსახვით ადამიანზე? თუ იმ სრულყოფილ ან/და პირიქით, აბსოლუტურად „უსუსურ“ ადამიანზე, რომელთა ჭვრეტასაც ცდილობდნენ ეს ავტორები?

კითხვაზე: თუ რა წარმოადგენს ადამიანის ბუნებას, მის არსს? პასუხის გასაცემად აუცილებელია, ადამიანმა, პირველ რიგში, შეიცნოს საკუთარი მე, რაც შესაძლებელია საკუთარ თავში ღრმა მოგზაურობის²⁹ განხორციელებით (Assagioli 1965), მედიტაციით.³⁰

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Cherry, Kendra. *About.com Psychology*. June 16, 2011. <http://psychology.about.com/b/2009/08/08/theory-psychology-definition-of-the-week.htm> (accessed June 16, 2011).
2. Hjelle, Larry A., and Daniel J. Ziegler. *Personality Theories (Basic Assumptions, Research and Applications)*. Sankt-Peterburg: Piter, 1998.
3. *სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი*. 2011 წლის 16 ივნისი. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=6&t=5723> (წვდომილი 2011 წლის 16 ივნისი).
4. კორინთელი რ. *სულიერებაზე ორიენტირებული ფსიქოთერაპიის შესახებ*. საქართველოს ფსიქიატრიის მოამბე 2010 №1
5. Assagioli, Roberto. - *Psychosynthesis: A Collection of Basic Writings by Roberto Assagioli* (English) 1965
6. Rogers C. *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin, 1961

Article received: 2016-01-21

²⁹ Deep Journey.

³⁰ შეად. კორინთელი რ. *სულიერებაზე ორიენტირებული ფსიქოთერაპიის შესახებ*. საქართველოს ფსიქიატრიის მოამბე 2010 №1, გვ. 36-41